

Digitaliseringen av internationell handel
Rättsläget i Sverige för
elektroniska löpande
handlingar

APRIL 2024

Digitaliseringen av internationell handel

Rättsläget i Sverige för elektroniska löpande handlingar

Introduktion

Internationell handel är beroende av en lång rad olika dokument och handlingar som möjliggör transaktioner och frakt av varor. Det rör sig om alltifrån konnossement och ursprungscertifikat till fakturor, packlistor och tulldeklarationer. En enskild affär kräver i snitt 36 olika dokument i 240 kopior, som passerar mellan ett trettiotal olika parter. Vid varje givet ögonblick beräknas cirka fyra miljarder sådana dokument finnas i omlopp runtom i världen. Av dessa bedömdes år 2022 mindre än 1 % vara i elektronisk form.¹ Resten är fysiska pappersdokument. Konsekvensen är att administrationen blir ineffektiv, dyr och tidskrävande eftersom den är svår att automatisera och kräver att fysiska pappersdokument skickas fram och tillbaka mellan olika parter. Den manuella hanteringen innebär också en betydande risk för fel och avvikelser eller rena förfalskningar och bedrägerier.

För att adressera det här problemet lanserade Internationella Handelskammaren (ICC) år 2020 *ICC Digital Standards Initiative (DSI)*.² Med bas i Singapore har initiativet till syfte att främja utvecklingen av en globalt harmoniserad, digitaliserad handelsmiljö. För att möjliggöra det krävs gemensamma tekniska standarder och dataformat, men också juridiska reformer. Elektroniska dokument måste tillkännas samma juridiska status som fysiska dokument.

1 enskild affär kräver i snitt **36** olika dokument i **240** kopior, som passerar mellan **30+** olika parter.

Syftet med denna överblick är att ge en sammanfattning av rättsläget i Sverige för elektroniska löpande handlingar och beskriva i vilken mån ändringar är nödvändiga även i svensk lag för att möjliggöra en digitalisering av den administrativa sidan av internationell handel.

Internationell och europeisk lagstiftning

En viktig utgångspunkt för ICC DSI:s juridiska reformarbete är UNCITRAL:s modellag för elektroniskt överlåtbara dokument (MLETR)³ som antogs 2017. Modellagen bygger på icke-diskriminering, teknikneutralitet och funktionell ekvivalens. Tanken är att så länge elektroniska dokument uppfyller samma krav som gäller för fysiska löpande handlingar, bland annat möjlighet att säkerställa att dokumentet är en originalhandling, det vill säga ett unikt dokument, och vem som är innehavare av det, ska det från ett juridiskt perspektiv inte råda någon skillnad mellan

¹ WTO-ICC Standards Toolkit for Cross-border Paperless Trade (2022), https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/standtoolkit22_e.pdf

² ICC Digital Standards Initiative, <https://www.dsi.iccwbo.org/>

³ UNCITRAL Model Law on Electronic Transferable Records, https://uncitral.un.org/en/texts/ecommerce/modellaw/electronic_transferable_records

dem. I Storbritannien har man antagit *Electronic Trade Documents Act*⁴ som inspirerats av modellagen och trädde i kraft den 20 september 2023. Arbete med liknande lagändringar pågår bland annat i Frankrike och Tyskland.

Inom EU antogs 2014 eIDAS-förordningen⁵, som syftar till att harmonisera lagar och underlätta för digitala transaktioner med målet att främja handel inom EU. eIDAS underlättar för företag genom att de digitalt kan signera, spåra samt kontrollera ägandet av dokument. Det innebär att elektroniska dokument kan granskas på samma sätt som deras fysiska motsvarighet. Förordningen ställer också krav på europeiska myndigheter att godkänna elektronisk identifiering utförd i andra medlemsstater.

Svensk rätt

Det finns i gällande svensk lagstiftning ingenting som definierar vad en elektronisk löpande handling är eller hur en sådan handling ska vara utformad. Bland de lagar som har betydelse för internationell handel och anknytande områden märks särskilt:

- Sjölagen (1994:1009) som bland annat reglerar konossement. Konossement får ställas till viss man, till viss man eller order eller till innehavaren. Konossementet är ett löpande papper. Av 13 kap. 46 § framgår att den underskrift som krävs kan framställas på mekanisk eller elektronisk väg.
- Vexellagen (1932:130) som reglerar växlar.
- Skuldebrevslagen (1936:81) som reglerar skuldebrev, som normalt definieras som ensidiga, till det yttre fristående, skriftliga utfästelser att erlagga ett penningbelopp. I lagen regleras två typer av skuldebrev; enkla skuldebrev, som ställs till en viss person och som utgör ett bevis för att det föreligger ett fordringsförhållande, och löpande skuldebrev, som ställs till innehavaren eller viss man eller order.
- Skuldförbindelser 6 kap. lagen, 1998:1479, om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument; märk att enligt 5 § jämställs besittning med registrering på konto i avstämningsregistret och att enligt 4 kap. 19 § 2 ska verkställd utbetalning av kapitalbelopp och ränta anges på avstämningskontot.

Konossement, växlar och skuldebrev har traditionellt upprättats i pappersform.

Möjligheten att utfärda en elektronisk löpande handling har i rättspraxis prövats med avseende på skuldebrev enligt skuldebrevslagen. Ett viktigt beslut är "Collectors elektroniska skuldebrev" NJA 2017 s. 769. Där hade en privatperson lånat pengar från Collector Bank. Parterna hade upprättat ett skuldebrev som undertecknats av gäldenären och som angav att betalning skulle ske till "Collector eller order". Kronofogdemyndigheten ansåg att utslaget om betalningsföreläggande inte kunde verkställas eftersom det var fråga om ett löpande skuldebrev och något skuldebrev i original inte getts in. Här uttalade Högsta domstolen att det inte bör uteslutas att ett elektroniskt dokument skulle kunna likställas med ett motsvarande löpande pappersdokument genom ett avtalsarrangemang.

4 Electronic Trade Documents Act 2023, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2023/38>

5 Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG.

En förutsättning för att ett elektroniskt skuldebrev skulle kunna tillskrivas de rättsliga egenskaper som följer med ett löpande skuldebrev i pappersform måste dock enligt domstolen vara, att informationshanteringen ger en motsvarande möjlighet till rådighet och kontroll över fordringsinnehållet. De regler i skuldebrevslagen som knyter an till besittning av skuldebrevet såsom ett unikt fysiskt papper måste därför enligt Högsta domstolen kunna kopplas till något som funktionellt kan svara mot en sådan besittning. Eftersom utformningen av det elektroniska dokumentet inte kunde anses tyda på att parterna tillämpat en kompletterande lösning av sådant slag som krävs ansåg domstolen att det inte förelåg ett löpande skuldebrev.

En kort tid efter HD:s dom publicerade Kronofogdemyndigheten en promemoria där man angav att skuldebrevslagen bör betraktas som teknikneutral i den meningen att om man i den digitala miljön kan uppfylla de skydds krav som ställs på skuldebrev i lagen, men att man ansåg att de då existerande tekniska lösningarna inte var tillräckliga för att uppfylla kraven på en löpande handling.⁶

Varken 2017 års dom eller Kronofogdemyndighetens uppföljande promemoria beskriver hur ett elektroniskt dokument ska vara utformat för att kunna anses utgöra en löpande handling. Frågan kom dock nyligen upp i ett avgörande från Svea hovrätt (Svea hovrätts beslut den 23 februari 2023 i mål nr ÖÄ 8442-22). I målet sökte en borgenär verkställighet av en fordran enligt ett elektroniskt löpande skuldebrev. Tingsrätten och hovrätten ifrågasatte inte att den tekniska lösningen i och för sig var säker, men underkände ändå det ingivna elektroniska dokumentet som en löpande handling med motiveringen att det krävdes en internetuppkoppling för att dokumentet skulle kunna vara fullt brukbart. Avgörandet sätter fingret på att det utan tydliga kriterier är mycket svårt att ge mening till den teknikneutralitet som 2017 års avgörande öppnar för.

Mot den här bakgrunden är rättsläget i Sverige rörande elektroniska dokument som löpande handlingar osäkert. Domskälen i Högsta domstolens avgörande från 2017 öppnar i princip för ett teknikneutralt förhållningssätt, men uttalandet har ingen bindande verkan och diskuterar överhuvudtaget inte några kriterier för hur ett elektroniskt dokument ska utformas för att kunna anses utgöra en löpande handling.

Det nyligen avgjorda verkställighetsmålet markerar hur avsaknaden av sådana kriterier gör domstolarnas uppgift något otymplig och i slutändan oförutsebar, eftersom bedömningen alltid måste göras utifrån omständigheterna i det givna fallet. Utan lagstiftning som definitivt slår fast hur elektroniska dokument kan behandlas som löpande handlingar och som lägger ner kriterier för den tekniska utformningen av sådana dokument kommer det här osäkra rättsläget att bestå. UNCITRAL:s modellag innehåller både en konkret beskrivning av teknikneutraliteten och handfasta bedömningskriterier och kan användas som förlaga i lagstiftningsarbetet.

”

Utan lagstiftning som definitivt slår fast hur elektroniska dokument kan behandlas som löpande handlingar och som lägger ner kriterier för den tekniska utformningen av sådana dokument kommer det här osäkra rättsläget att bestå.

6 Kronofogden. 2017. Högsta domstolens dom den 2 november 2017 rörande elektroniska skuldebrev, Ö 5072-16. PM, https://www.kronofogden.se/download/18.958e8ae16379721b8554dd/1530281600139/Hogsta_domstolens_dom_den_2_november_2017_rorande_elektroniska_skuldebrev.pdf.

Slutsatser

Sjölagen, växellagen och skuldebrevslagen skrevs i en tid då det saknades alternativ till fysiska pappershandlingar. Aktörer på marknaden vittnar om att det finns betydande utmaningar med att få myndigheter att godkänna löpande elektroniska handlingar.

Det finns i dag teknik som kan uppfylla och därmed säkerställa de skyddskrav som bör ställas upp för att elektroniska löpande handlingar ska kunna jämföras med pappersdokument. Det komplicerade rättsläget skapar dock osäkerheter då det saknas lagstiftning eller prejudikat som otvetydigt erkänner användandet av elektroniska löpande handlingar där det finns ett system som ger en motsvarande möjlighet till rådighet och kontroll över fordringsinnehållet som för en pappershandling.

För att den svenska lagstiftaren ska kunna hålla jämna steg med rättsutvecklingen i flera av Sveriges viktigaste handelspartners krävs att ett rättsligt ramverk kommer på plats som underlättar användningen av elektroniska löpande handlingar. Ändringar i svensk lagstiftning som anger förutsättningarna för att marknads aktörer ska kunna skapa giltiga elektroniska löpande handlingar skulle spela en viktig roll för att skapa juridisk tydlighet. En sådan lagstiftningsinsats krävs för att företag ska kunna digitalisera den administrativa sidan av handeln. Utan en sådan tydlighet finns det risk att dessa aktörer inte ska våga ställa om och digitalisera alla de olika dokument som behövs för att genomföra en internationell handelstransaktion. Det skulle för svenska företag innebära en betydande risk att tappa i konkurrenskraft i förhållande till utländska aktörer.⁷

Vi uppmanar därför regeringen att tillsätta en utredning för att närmare granska det rådande rättsläget och föreslå nödvändiga lagändringar.

7

För ett mer utförligt resonemang kring varför ändringar i svensk lagstiftning behövs och vilka positiva effekter som det skulle medföra, se 10 anledningar till varför elektroniska löpande handlingar ska erkännas i svensk lagstiftning, ICC Sverige (2024).